

Nyhedsbrev, SN 200, November 2024

Foreningen Svend Gønge

Stiftet onsdag den 12. juni 2008

Pro honore patriae

Foreningen Svend Gønge

Lindevej 44¹
4720 Præstø
Tlf.: 4074 1870

Skriv til formanden:
jens@hallqvist.dk

Hjemmesiden:
www.svend-goenge.dk

Bestyrelse:

Formand:
Jens Hallqvist

Næstformand:
Ole Ib Hansen

Kasserer:
Jens Hallqvist

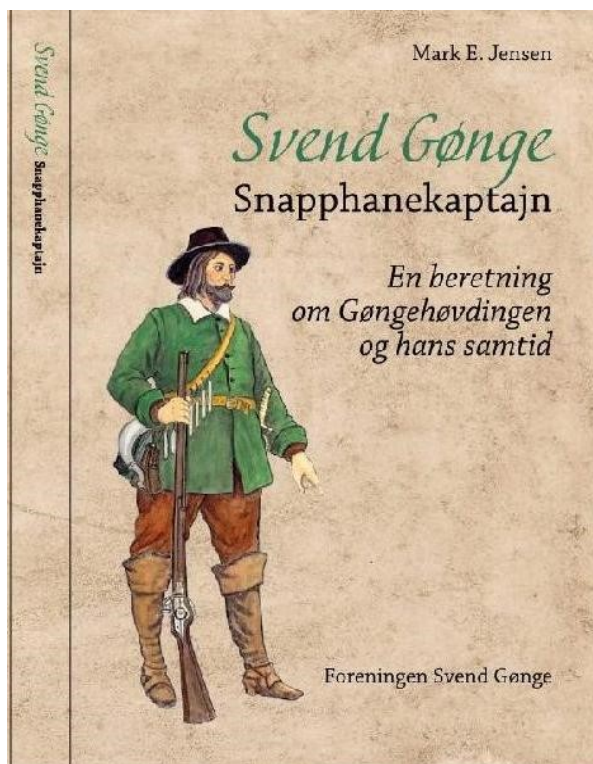
Sekretær:
Jens Beck

Øvrige bestyrelsesmed-
lemmer:
Per Alstrøm
Gunnar Stobbe
Ingegerd Riis
John Gravesen
webmaster

Redaktion på SN:
Jens Beck.

Skriv til SN:
[svendgoengepoul-
sen@gmail.com](mailto:svendgoengepoul-sen@gmail.com)

Du læser nu udgave nr. 200 af Seneste Nyt, som Foreningen Svend Gønge (FSG) har udgivet siden sin stiftelse i 2008. Dette jubilæum markeres ved, at foreningen arbejder på at genudgive en anden publikation, nemlig bogen:

En "Ny" bog om svenskekrigene

I foråret 2024 blev vi i bestyrelsen for FSG bekendt med en tidligere bogudgivelse om svenskekrigene med titlen "**Svend Gønge – Snapphanekaptajn**". Vi har læst bogen, som har begejstret os så meget, at vi nu arbejder på en genudgivelse til glæde for vore medlemmer og alle andre som er interesseret i at vide mere om en af de mest skæbnesvangre perioder i Danmarks historie – Svenskekrigene.

Præsentation af bogen

Her er fortællingen om et af de mest dramatiske og skelsættende kapitler i Danmarkshistorien – Svenskekrigene. Hele den politiske baggrund bliver oprullet. De dansk-svenske stridigheder fra 1500-tallet ind i 1600-tallet, hvor Sverige i de fleste opgør med Danmark står som den evindelige taber. Men i begyndelsen af 1600-tallet begynder tingene så småt at ændre sig, og svenskerne får efterhånden overtaget.

Forfatteren Mark E. Jensen har en aldeles uimponeret og uhøjtidelig tilgang til stoffet, som undervejs behandles i en herlig veloplagt, underfundig og lettere sarkastisk tone, der – trods det alvorlige emne – sine steder formår at bringe læse-

rens humør tæt på det muntre. Bogen er både fornøjelig, underholdende og oplysende – er herligt subjektiv i sin vinkling, hvor al forsigtighed er skubbet til side. Sproget er i sin friske tone tydeligt inspireret af Palle Laurings festlige og snaksalige skrivestil. Her og der støder man på et saftigt og bramfrit sprog, som vi fortrinsvis anvender verbalt (når vore børn og børnebørn ikke hører det).

Ordvalget skæmmer ikke fortællingen, men understøtter forfatterens uhøjtidelige og antiautoritære tilgang til emnet. En spade kaldes for en spade! Undervejs er der citater, hentet fra Palle Luring, Erik Kjærsgaard, H.C. Hansgaard, m.fl. – alle gode og drevne Svenskekrigsskribenter, som hjemmevant har bevæget sig rundt i dette emne.

Tekst og handling drives fremad uden vaklen i gelederne, og her og der støder man da også på lidt overraskende og lidt 'hurtige' konklusioner, hvor man som læser med lidt kendskab til emnet ikke nødvendigvis er helt enig. Et eksempel: Forfatteren hævder et sted, at Svend Gønge (læs: Svend Poulsen) er begravet i Malmö. Nuvel – det kan bestemt ikke udelukkes, for der er ingen beviser – kun gætteri og indicier.

Men læs selv denne veloplagte og velskrevne historie om Svend Gønge!

Med udsendelse af denne udgave af Seneste Nyt præsenteres noget af bogen, mens du på <https://svend-goenge.dk/foreningen%20sps/snapphanekaptajn> kan se et lidt større uddrag.

Genudgivelse af bogen ”Svend Gønge – Snapphanekaptajn”

Bogens oprindelige tekst er bibeholdt, herunder også div. lidt pudsige udtryk og stavemåder, og fortællingen understøttes undervejs af mange farverige illustrationer.

Den nye bog bliver på 248 sider, indbundet og i formatet 17 x 24 cm, så det bliver en meget flot og gedigen bog til en overkommelig på 278 kr.

FSG har desværre ikke midler til selv at finansiere denne udgivelse, og vi arbejder intenst på at skaffe fondsmidler til projektet.

For at fremme processen har FSG besluttet at tilbyde dig muligheden for at forhåndsbestille bogen til en favorabel subscriptionspris på **250 kr.**, som vel at mærke først skal betales, når bogen leveres. Bogen vil være en oplagt gave til alle, der har interesse i Danmarks historie. Med denne forudbestilling får vi forhåbentlig et godt billede af interessen for bogen, og kan justere oplaget herefter.

Den 'nye Svend Gønge-bog' forventes tidligst klar til foråret 2025, hvor vi vil kontakte abonnenterne med oplysninger om betaling, forsendelse mv.

På vegne af bestyrelsen for
Foreningen Svend Gønge
John Gravesen og Gunnar Stobbe

Forhåndsbestilling af den genoptrykte bog ”Svend Gønge – Snapphanekaptajn” til subscriptionspris på 250 danske kroner (DKK) udføres således:

1. Send senest den 15. december 2024 en **mail** til webmaster@svend-goenge.dk
Emne: Forhåndsbestilling af bogen ”Svend Gønge – Snapphanekaptajn”

2. (kopier og udfyld de næste 5 linier ind i mailen)

Herved forhåndsbestilles _ stk. af bogen a' 250 DKK + evt. forsendelse

Købers navn:

Købers adresse:

Købers telefonnummer:

Andre relevante oplysninger:

Forhåndsbestillingen er bindende efter den 15.12.2024.

Mark E. Jensen

Svend Gønge

snapphanekaptajn

Foreningen Svend Gønge

Indhold

5	Forord Foreningen Svend Gønge	121	'Den snapphanan Svend Pålzen'
7	Forhistorien	125	Landsforræderens store dag
9	Heltene fra boghylden	129	Svend Gønge i København
13	Personen Svend Poulsen Gønge	131	'Jeg vil dø i min rede'
17	Et stort stykke tabt Danmark	135	'En rapport til kongen
19	Begyndelsen til den store nedtur	139	Det blodige strejftog
23	Tre gyldne kroner	143	Ib
27	7-års krigen	145	Den store svineslagtning
31	Den rigtige Gøngehøvding	149	Waldbye
35	Krigens gang, blod og brand . . .	153	Københavns forsvar
37	Og havet sydede uner skibene	157	Udfald
41	Krigens afslutning	161	Slaget i Øresund
43	Mod næste krig	165	Da tidevandet vendte
45	Kalmar-krigen	169	De har allerede taget ligklædningen på
49	En duel på ord	173	Stormen
51	Den unge helt	181	Hans Schack
55	Christian Firtal	183	Fyns befrielse
61	Tøjhuset	187	Slaget ved Lund
65	En mødding . . .	191	Nyborg – en knusende sejr
69	Lutter am Barenberg	195	Har fanden taget fårene?
73	Bar røv	199	Kuppet
75	Anstrengte alliancer	203	Lundbygård
79	Det gode skib Vasa	207	Den glemte helt
83	Gefreiter Svend Poulsen	209	Fortjent løn til venner og fjender
85	Lynkrig	213	Postkrigen
89	Snaphane-krig	215	Skånske krig
93	' – der har du dem . . .	219	Stora Kronan – Östersjöns Pompeji
97	Kongen er død!	223	Mønter
101	Dina Winhofers	227	Fra Raa til Lund
105	Svend Gønge som svensker	231	Slaget ved Lund
109	' . . . till at tala med bror Lilla'	235	Niels Juel
111	Ilmarch	237	Majoren
113	Marchen over isen	241	Fred indtil videre
117	Panik	243	Kildemateriale / Illustrationer

Gefreiter Svend Povelsen

Som tidligere nævnt blev Svend Gønge født ved Birkebjerg nær Skeinge-søen i 1608. Og fra pastor Torsten Lundbergs 'Två göingehjälter' i Glimagre Hembygdsforeningens årsbog/krønike fra 1926 erfarer vi, hans far var husmand (hvad der jo ikke kan siges at være den helt store overraskelse).

Men landbruget lå ikke for vores helt – hvad vi senere skal se adskillige eksempler på. Så allerede som 15-årig gik han i tjeneste i hæren, hvad mange unge gønger gjorde hvert år. Og da Danmark i modsætning til Sverige ikke havde en fast stående national hær, men stort set benyttede sig af lejetropper, har det altså betydet garnisionstjeneste.

Formentlig på Malmöhus eller Helsingborg (men det er gætteri).

I hvertfald var han med som professionel soldat som 17-årig, da Christian IV kastede sig ind i Tyskland med kejser-krigen til følge.

Af uoverskuelige årsager havnede Svend Gønge i oberst Holger Rosenkrantz' 1'ste Fyenske Regiment. Hvornår og hvorfor Svend Gønge trak i regimentets grå uniform med de grønne opslag (da 1'ste og 2'det Fyenske i 1676 blev slået sammen, bar begge regimenter iøvrigt grønne kofter med gule opslag) vides derimod ikke.

Der er faktisk så mange muligheder. Dels var vores mere eller mindre nydannede landsdelsregimenter ikke særligt lokalpatriotiske – og dels skete det faktisk tit under kejser-krigen at hele kompagnier omtrent blev udslettet, og de få overlevende så bare blev stukket ind i andre regimenter.

Desuden var selve Danmark jo ikke i krig, da Christian IV marcherede ind i Tyskland, så Svend Gønge har rimeligvis hørt til de mange 'frivillige'.

Om Svend Gønges bedrifter i kejser-krigen ved vi faktisk intet.

Men helt umulig kan han jo ikke have været, siden han allerede i 1628, 20 år gammel, bliver udnævnt til gefreiter (underkorporal).

Som nævnt blev krigen en katastrofe for Danmark. Nok slap vi faktisk gratis ved freden i Lübeck i 1630, men store dele af Jylland var hærget og udplyndret – og billigt havde det jo heller ikke været.

Frankrigs kardinal Richelieu havde jo lovet den danske konge god økonomisk støtte, men denne skakhjerne af en statsmand hørte jo ikke til typen der kastede en god ecu efter en dårlig, så efter Lutter am Barenberg vankede der ikke mange sous fra den kant.

Englænderne havde faktisk totalt svigtet, så den eneste reelle hjælp var kommet fra Nederlandene. Og den hjælp gengældte Christian IV så godt som det nu var ham muligt – og på flere forskellige måder.

Blandt andet fik borgerne i den lille hollandske flække Luikgestel (nær den belgiske grænse) et noget nær enestående privilegium på al salg af kobbertøj – pander, gryder, kedler, kander etc. – i de danske landdistrikter. Disse kedelførere (som de blev kaldt) vandrede altså som en slags bissekræmmere i kobbertøj fra landsby til landsby og solgte deres varer, samt opkøbte gammelt udtjent kobbertøj til omsmelting.

Fyenske Kompagnis fane

Og det gjorde de i noget nær 200 år, hvad der naturligvis ikke bekom de danske kobbersmede i købstæderne særlig vel.

Et andet område hvor Christian IV kunne gengælde den nederlandske støtte uden de helt store udgifter, var ved at sende soldater.

Godtnok havde han ved freden måttet love ikke at foretage sig handlinger til skade for den tyske kejser, men dels tog han sig ikke disse paragraffer i fredsaftalen så nær, dels kan del vel diskuteres om det var en 'fjendtlig handling' at "låne" soldater til nederlænderne.

Blandt de "udlånte" tropper i årene 1633-34 var blandt andet oberst Holger Rosenkrantz's 1'ste Fyenske regiment, inklusive Svend Gønge. De gjorde tjeneste i to år under prins Hendrich von Oranien.

Heller ikke fra denne tid foreligger der noget om Svend Gønges bedrifter.

I 1636 var han tilbage i København som kongelig drabant. Hvad der umiddelbart kan synes som en degradering. Men dels var det en ære i sig selv at trække i kongens blå kofter med hvide opslag, dels gjorde Svend Gønge tjeneste som det man den gang kaldte en enspænder (kurer).

Og da han i 1641 blev sendt til major Dunbars regiment i Halland, var det atter med rang af gefreiter.

Året efter blev han placeret i kaptajn Hans Petersens kompagni, forfremmet til korporal. Og det var her, i Halmstad, han gjorde tjeneste da Torstensons-krigen brød ud i 1643.

Majoren

Som nævnt blev Svend Gønge med rang af kaptajn den 12. september '75 sendt til Skåne for at hverve folk. Og det gjorde han med vanlig ildhu.

Han brugte flere forskellige forklædninger og var blandt andet forklædt som fisker på et tidspunkt med i den svenske strandvagt!

Ved Båstad sluttede imidlertid hans opgave for denne gang, for her blev han taget af svenskerne.

De opdagede imidlertid aldrig hvem han var (så havde de skudt ham på stedet), så han blev næsten omgående udvekslet med en svensk skipper, Nils Michelsson, der var faldet i dansk fangenskab.

Han var med ved landgangen ved Råå den 29. juni '76, og den 13. juli forfremmede en tilfreds Christian V den aldrende "gøngehøvding" til major i fodfolket. Han fik til

opgave at hverve et kompagni göinger – og han fik faktisk hvervet hele tre: Alle var det kaphærdede snapphaner bevæbnet med 'musköter at skjuta med flinta och lunta, och sedan långa knivar vid bältet'.

Der er ikke optegnet meget mere om Svend Gønge fra Skånske Krig.

I november '76 lå han alvorligt syg i København. Han var jo, 68 år gammel, ingen årsunge længere, og han havde unægteligt ført et begivenhedsrigt liv. Men han blev rask igen og fik åbenbart sin gamle tjans (som han jo ellers ikke nåede at få meget gavn af) som chef for strandvagten på Stevns tilbage. Lige tids nok til at overvære Niels Juels strålende tri-

umf.

Hvad der derefter skete er for det meste rent gætteværk, men efter at den svenske flåde var fuldstændig uskadeliggjort og resterne ikke kom til søs mere i denne krig, så er majoren sikkert blevet trukket over til Skåne igen.

I foråret '79 er han imidlertid med sikkerhed på Sjælland, for han deltog i et gevaldigt gilde hos sin svigersøn i Snese, 'hvor bymændene var forsamlede og drak en tønne øl'.

Herefter forsvinder Svend Gønge mere eller mindre ud af historien.

De fleste mener at han døde kort tid efter omtalte gilde, og nede i det sydlige Sjælland vil man meget gerne have ham til at ligge begravet på Lundby kirkegård. Man har desværre lidt svært ved at forklare sådan lige præcis hvor graven er . . .

Men det er ikke så sært, for han ligger begravet i Malmö!

I begyndelsen af '79 var krigstrætheden udbredt i begge lande, men træfninger fandt stadigvæk sted og den danske hær gjorde stadigvæk god brug af de skånske snapphaner.

Så Svend Gønge blev atter kommanderet til Skåne, formentlig som forbindelsesofficer til snapphanerne.

Og i sommeren '79 blev en ældre hårdt såret dansk officer som fange ført til Malmö. Han ville intet oplyse om hvem han var, og kort tid efter døde han af sine sår.

Og her kan vi roligt gå ud fra at det var vores Svend Gønge.

Selv nu i sin hjælpeløshed undte han ikke svenskerne, som han havde hadet det meste af sit liv og spillet så mange blodige puds, den triumf at de skulle vide hvem de havde som fange.

Desuden vidste han udmærket godt, at fik de kendskab til hvem han egentlig var, ville han omgående blive henrettet – formentlig på en særdeles langsom og udspekuleret måde.

Og skønt han vel har kendt sin tilstand og ikke næret nogen falske illusioner, så har han vel gerne villet leve lidt endnu for at se, at det virkelig skulle lykkedes for hans elskede Skåne at komme hjem til Danmark.

Fred – indtil videre

Niels Juels strålende sejr betød at enhver tanke om at føre krigen over til Sjælland var rent tankespind. Men ellers afgjorde den ikke noget.

I Skåne og Blekinge fortsatte krigen på fuld kraft i en blodig ørkenvandring.

Det ville være meget forkert at kalde resten af krigen for en march på stedet, for tværtimod marcherede hærstyrkerne rundt i en lang uendelig march for det meste hærgende og plyndrende. Til tider ramlede man sammen i blodige træfninger, men for det meste var det civilbefolkningen det gik ud over.

Det kan til tider undre der overhovedet var beboede landsbyer tilbage i Skåne, for i takt med at det gik op for de danske tropper at deres resultater overhovedet ikke stod mål med anstrengelserne, blev deres behandling af civilbefolkningen om muligt lige så hensynsløs som svenskernes.

Og så omsider kom freden. Til alles lettelse.

Da forhandlingerne begyndte stod Danmark faktisk stærkt. Man havde praktisk taget smidt svenskerne ud af deres besiddelser i Nordtyskland, man havde erobret Gotland, og man havde i Landskrona og Helsingborg nogle solide brohoveder i Skåne. Sidstnævnte havde man ovenikøbet taget ved list, idet man havde forevist den svenske kommandant et falsk dokument der beordrede fæstningens overgivelse.

I virkeligheden var det kun seglet der var ægte, for under et strejf togt i maj '77 havde snapphaner under Herman Frans Swanwedel (der var bremisk af slægt og indtil 1660 havde været i Carl Gustavs tjeneste!) fanget den svenske generalauditør Roth. Og blandt udbyttet var, foruden vigtige dokumenter, også kong Carls signetring!

Men ...

Danmark fik intet ud af det, for nu blandede solkongen Ludvig 14 sig.

Og på slottet i Fontainebleau dikterede han freden:

Alt skulle være som før! Fire års blodig og kostbar krig havde været til ingen verdens nytte, så det var lige før de gik hen og blev hjertelige venner og brødre.

Først gav det sig udslag i at Carl ægtede Christians søster, Ulrikke Eleonore. Men siden fladede det nyopståede kammeratlige forhold ud i ingenting.

Men fred var der, lige til Sverige i den kun 17-årige Carl 12 fik en ny heltekonge.

I år 1700 startede den unge konge (der rent ud sagt var syg i hovedet) den 20 år lange såkaldte Store Nordiske Krig, der hurtigt skulle få både Danmark, Norge, Rusland, Polen, Sachsen og Preussen i krig mod Sverige.

Først i 1721 sluttede Sverige fred, men det skulle den unge kongelige psykopat aldrig opleve for allerede i 1718 havde hans egne generaler fået nok og i løbegravene foran den norske fæstning Frederiksten, skød de ham en kugle gennem hans syge hoved. Manden der trykkede på aftrækkeren var formentlig oberst Andre Sicre.

Danmark var som naturligt er særdeles voldsomt indblandet i Store Nordiske Krig – og vi fik ved den lejlighed en ny stor nationalhelt, nemlig den farverige Peter Wessel Tordenskjold.

Men det er en anden historie . . .

VED DENNE STEN SKAL MINDES

**GØNGEHØVDINGEN
SVEND POVELSEN**

FOR TROSKAB MOD OG DAAD FOR FÆDRELANDET
I SVENSKEKRIGENS ONDE DAGE

LUNDBY BLEV HANS HJEMSTED EFTER 1660